

Rudolf Trebitsch-en 1913ko euskal grabazio musikalak (III)

Inaxio LOPEZ DE ARANA
Administrazioko itzultzailea

Aurkezpena

2004ko abenduan, “Rudolf Trebitsch-en 1913ko euskal grabazio musikalak” artikulua¹ argitaratu zidaten. Lan hartan plazaratu nituen nik ordura arte Rudolf Trebitschen grabazio musikalei buruz eskuratuta neuzkan xehetasun guztiak. Argitalpen hartan nahi baino datu oker gehiago zeudela ohartuta, testua berridaztea erabaki nuen. Horrela, “Rudolf Trebitsch-en 1913ko euskal grabazio musikalak (II)” artikulua² sortu nuen, 2013an, lehenengo artikulua argitaratu eta bederatzirterera, eta Trebitschek grabazioak egin eta 100 urtera. Orain, ordea, aipatu ditudan bi artikuluei zer gehiturik badagoela iritzirik, beste artikulua honekin natorkizue, hirugarrena, gai berberaren inguruan argitaratu dudana hirugarrena alegia. Oraingo honetan, aurreko argitalpenetan emandako datuak xehetasun handiagoz eskaintzen dizkizuet, eta, horretaz gain, Aitor Gorostiza musikariak egindako oharrez baliatuta aberastu dut ikerlana. Musikaren alderdi teknikoari buruz doazkizuen iruzkinak, beraz, Aitor Gorostizarenak dira. Nabarmentzekoa da, bestalde, oraingo argitalpen honi ez dizkiodala erantsi aurreko bi argitalpenetan agertzen ziren partiturak, do-

-
- [1] Lopez de Arana, I. (2004): «Rudolf Trebitsch-en 1913ko euskal grabazio musikalak», *Euskal Kultura eta Ikerketa Aldizkaria*, Sancho el Sabio instituzioa, 21. zenbakia, orrialdeak: 49-89. Hemen eskuragarri: <https://labur.eus/x6BaN>.
- [2] Lopez de Arana, I. (2013): «Rudolf Trebitsch-en 1913ko euskal grabazio musikalak (II)», *Lapurdum Euskal Ikerketen Aldizkaria*, Centre de recherche IKER (UMR 5478 CNRS, UBM, UPPA), 14. zenbakia, orrialdeak: 89-135. Hemen eskuragarri: <https://labur.eus/2arZQ>.

kumentu zaharrak eta argazkiak; material hori eskuratu nahi duenak badaki nora jo.

Rudolf Trebitsch

XX. mendearen lehenengo erdialdeko euskalari europarren mugimenduaren barruan kokatu behar dugu Rudolf Trebitsch etnografo austriarraren lana. Garai hartan, euskal gaiakiko interesak sekula ez bezalako indarra hartu zuen Europan —batez ere, Alemanian, Austrian, Belgikan, Britainia Handian, Espainian, Frantzian, Herbehereetan, Italian, Polonian, Suitzan eta Txekoslovakian—, hango zenbait hizkuntzalari eta etnografo euskararekin eta euskal kulturarekin zaletu eta euskal gaiak ikertzen hasi zirelako, euskararen berezotasunak erakarrita. Arlo horretan, goraipatzekoa da Eusko Ikaskuntzak, Julio Urkixok eta RIEV aldizkariak euskal gaiak mundu osora zabaltzeko egindako lana.

Rudolf Trebitsch Vienan jaio zen, 1876ko urtarrilaren 28an. Medikuntza ikasi zuen, baina batez ere antropologia eta etnologia maite zituen. Horregatik, eta familia aberatsekoa zenez, zenbait bidaia egin zituen bere diruarekin ordainduak, haren ustez desagertzeko zorian ziren zenbait hizkuntzaren soinu-grabazioak egin nahi zituelako: Groenlandia (1906an), Irlanda (1907an), Britainia (1908an), Gales, Man Uhartera eta Eskozia (1909an), eta Euskal Herria (1913an) bisitatu zituen. Bidaia horietara guztietara Zientzien Akademia Inperialaren Artxibo Fonografiko edo “Phonogrammarchiv”-en eta Vienako Museo Etnografikoaren mandatu bana eramaten zuen aldean: lehenengoak soinu-grabazioak egiteko eskatzen zion, eta bigarrenak, berriz, tresnak, arte-lanak, lanabesak eta gisa horretako gauzak biltzeko. Eta eskatutakoa zintzo-zintzo betetzen zuen Trebitschek. Bidaien ondoren, material hori guztia Vienara eraman eta aipatutako artxibo eta museoaren eskuetan uzten zuen dena.

Lehen Mundu Gerran, 1914an, hots, Euskal Herritik etorri berritan, sendagile aritzeko errekrutatuta zuten. Hurrengo urteetan, Grazeko ospitale militarrean jardun zuen. Bat-batean etnologiarekiko harremana eten behar izan bazuen ere, bere gutun batean adierazten du bere eginkizunek uzten zizkieten tarteetan astia eta gogoia izaten zuela euskal etnologiari buruzko ikerketei segida emateko. Antropologia eta etnologia ez bezala, eritetxe militarrean egiten zuen lana ez zuen batere atsegin, bere kontzientziaren kontra zihoalako. Gerraren izugarrikeriak depresio latza eragin zion. Grazeko ospitale militarretik Judendorf-eko erietxera bidali zuten, lekualdaketa hark bere onera itzultzen lagunduko ziolakoan. Alfe-

rrik. Inolako bizipozik ez zuela, bere burua leihotik bota eta hantxe bertan hil zen. 1918ko urriaren 9a zen eta 42 urte zituen. Brontzezko busto bat jarri zuten haren omenez, munduan zehar egindako lanak aintzates-teko. Hogeitaka urte geroago busto hura naziek ikusi eta zaborretara bota zuten. Bazekiten judua zela.

Euskal Herrira egindako bidaia

Groenlandiatik eta hizkuntza zeltak zituzten herrietatik etorrira, Rudolf Trebitschek jakin nahi izan zuen ea bazen hizkuntza gehiagorik desagertzeko arriskuan Europan, grabaziogintzan jarraitzeko. Phonogram-marchiv-eko kolaboratzaile Hans Pollak-ek erantzun zion euskara zegoela egoera penagarri hartan. Hori nahikoa izan zen Rudolf Trebitsch euskararen mundura hurbildu zedin. Bada, Hans Pollaken erantzuna/iradokizuna jaso ondoren, 1912ko abenduan Trebitschek Hugo Schuchardt filologo aleman ospetsuarengana jo zuen, euskal etnologiaren arloan argitaratutako azken testuei buruz aholku jaso nahi zuelako. Hugo Schuchardtek gai horretan aholkua eman ez ezik, Euskal Herrira etortzera animatu ere egin zuen, eta bidaia prestatzen ere lagundu zion, Julio Urkixorekin harremanetan jarritz. Julio Urkixok eragin handia izan zuen Rudolf Trebitschen lanean, eta ez hori bakarrik: Trebitschen ikerketen norabidea berak markatu zuen. Inondik ere Julio Urkixo izan zen Trebitschek Euskal Herrian izan zuen laguntzailerik behinena. Donibane Lohizunen zuen jauretxean eman zion ostatu Euskal Herrian izan zen bitartean, hau da, 1913ko uztailaren 18tik irailaren 3ra bitartean. Euskal hiztunak, kantariak eta musikariak ere lortu zizkion fonografo aurrean hitz egin, abestu edo musika jotzeko, Rudolf Trebitschek euskalki guztien grabazioak egitea eta euskal etnologiaren bilduma bat osatzea zituelako helburutzat.

Bi asmoak ederki bete zituen eta, horretaz gain, grabazio musikalak ere egin zituen, euskal ondare musikalaren adierazle. Julio Urkixok, gainera, Euskal Herrian zehar batetik bestera eramane zuen austriarra, bere autoan, grabazioak egin behar ziren tokietara. Grabazioetan esaten edo kantatzen zena transkribatzen eta itzultzen ere lagundu zion, gogotik lagundu ere. Bitxikeria moduan esan behar da grabazio horietan garai hartako euskal kulturaren zenbait pertsona nabarmenen ahotsa entzun dezakegula besteak beste, Resurreccion Maria Azkuerena, Pierre Brous-sainena eta Francisco Oianguren bergararrarena. Bestalde, euskaldun ospetsu batzuek ere lagundu zioten grabazioetako hiztunak lortzen, hala

nola Telesforo Aranzadik, Gabriel Roby-k, Gregorio Mujikak eta Resurreccion Maria Azkuek berak. Baina grabazioen zer-nolakoak eta bidaiaren nondik norakoak ikusirik, beldurrik gabe esan liteke gehienbat Rudolf Trebitschen ekimenari eta Julio Urkixoren aholkularitza eta laguntza paregabei zor dizkiela euskarak bere lekukotasun soinudunik garrantzi-tsuenetako batzuk, esan nahi baita, artikulu honen ikergai nagusia.

Grabazioak eta musika-tresnak non diren

Euskal hizkuntzaren grabazioak Vienako Fonograma Artxiboan daude, Trebitschek berak han utzi zituelako 1913an, baina 1984tik Bilboko Azkue bibliotekan eskuragarri ditugu haien kopiak, Jose Mª Etxebarriari esker. Gainera, Jose Mª Etxebarria bera dugu grabaziook eta euren nondik norako guztiak sakonkien eta zehatzen aztertu dituen euskal ikertzailea. Aipagarria da, bestalde, euskarazko hizkuntza-grabazioak Austriako Zientzia akademiak argitaratu zituela, 2003. urtean, CD-ROM batean bilduta³.

Grabazio musikalak Berlingo Ethnologisches Museum delakoan daude oraindik, eta Susanne Ziegler eta Albrecht Wiedmann doktoreekin 2003ko urtarrilaren 13an sinatu nuen hitzarmen batek ahalbidetu zigan behialako grabazio haiei buruzko ikerlana egitea, testu honen ernamuina dena. Grabazio musikalei “Trebitsch Basken” izena ezarri zieten Berlinen, eta 14 disko edo zilindrotan banatuta daude eta 32 minutu irauten dute guztira.

Grabazioetarako erabili ziren musika-tresnez bezainbatean, guzti-guztiak Vienara eraman zituen Trebitschek, hain zuzen ere Austriako Etnologia Museora. Gaur egun, oraindik Vienan daude, baina Austriako Zientzietako Akademiaren Fonograma Artxiboan, duela zenbait urte hara aldatu zituztelako.

[3] HURCH, B., «Rudolf Trebitsch and Linguistics: his phonographic legacy», in D. Schüller (arg.), *The Collections of Rudolf Trebitsch. Basque Recordings 1913*, (Sound documents from the Phonogrammarchiv of the Austrian Academy of Sciences. The complete Historical Collections 1899-1950. Series 5/3), 2003, Viena: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften (ÖAW), 13-16. 2 AudioCDs, 1 CD-ROM, Booklet with 71 pages, OEAW PHA CD 15.

Grabazio musikalen sailkapena

ZILINDROA	SOINUA
1. zilindroa	Irrintziak
2. zilindroa - 1	“Ostarlesa”
2. zilindroa - 2	“Lili ederra”
2. zilindroa - 3	“Satan dantza”
2. zilindroa - 4	“Turkoen airea”
3. zilindroa - 1	“Pello Joxepe”
3. zilindroa - 2	Fandangoa
3. zilindroa - 3	“Kauter dantza”
4. zilindroa - 1	“Marche de cavalcade de la Basse Navarre”
4. zilindroa - 2	“Barrikada”
4. zilindroa - 3	“Valse italienne”
4. zilindroa: 2. bertsioa	“Marche de cavalcade de la Basse Navarre”
4. zilindroa: 2. bertsioa	“Barikala”
4. zilindroa: 2. bertsioa	“Valse italienne”
5. zilindroa	“Artolak deuko”
5. zilindroa: 2. bertsioa	“Artolak deuko”
6. zilindroa	“Asiko naz asitzera”
7. zilindroa	“Adios Atxuri te”
8. zilindroa - 1	“Ezteietara”
8. zilindroa - 2	“Andre Maddalen”
8. zilindroa - 3	“Kontsesiri”
9. zilindroa - 1	“Baserritarra”
9. zilindroa - 2	Porrusalda
10. zilindroa	“Vals con variaciones”
11. zilindroa	“San Juanetako martxa”
12. zilindroa	“Gernikako arbola”
2.208. zilindroa	“Monein”
2.209. zilindroa	“Monein”

Grabazio musikalen deskribapena

1. ZILINDROA

Laguntzailea: Georges Lacombe.

Herria: Donibane Garazi (Nafarroa Beherea).

Lekukoa: Pierre Jenda.

Gaia: irrintzia.

Iraupena: 1:40 min.

Rudolf Trebitschen oharra:

“Eskuarki, artzainek mendi-gailurretatik irrintzi egiten diote elkarri. Elkarrekin komunikatzeko halako seinale bat da. Batzuetan, lana behar bezala egindakoan egiten den agur-oihua besterik ez da; irrintziak Tiro-leko kantuen antza du.”

Jose Mª Etxebarriak 1984an ekarritako 2.193. diskoan ere agertzen da irrintzi hau.

Interesgarria da zilindro hau, gaur egungo irrintziak egiteko moduarekin alderatzeko.

2. ZILINDROA

Laguntzailea: Gabriel Rody.

Herria: Atharratze (Zuberoa).

Lekukoa: Bernhard Haritxelar.

Doinuak:

1- «Ostalersa»: txirula eta ttunttuna (47 seg.).

2- «Lili ederra» («Lili eder bat» delakoaren bertsio bat): txirula eta ttunttuna (35 seg.).

3- «Satan-dantza» (Zuberoako pastoraletakoa): txirula (19 seg.).

4- «Turkoen airea» (Zuberoako pastoralen hasierako martxa): txirula (23 seg.).

Iraupena (guztira): 2:12 min.

Rudolf Trebitschen oharra:

–“1. doinua: emakume ostalari baten kanta da; dantzatzeko da. Kontakizunaren edukia hauxe da gutxi gorabehera: tabernari batek bost eta sei zentimoko ardoa dauka; bezero batek zerbait ekartzeko agintzen dio.”

–“2. doinua: amodiozko kanta bat da, non kantariak loreei galdetzen baitie ea maite ote duten.”

–“3. doinua: dantzatzeko kanta da. Mozorro-jaietako deabruak son horretan dantzatzen dute. Doinua «Bon voyage, Mr Dumollet» izeneko kantatik hartutakoa da, baina pitin bat desberdina da konpasari dago-kionez.”

–“4. doinua: doinua artzainen aspaldiko kanta batetik dator. Ehunka urte bide ditu.”

Interesgarria da zilindro hau, ahoz aho (belarriz) pasa direlako pieza horiek, partituraz ikasi barik, eta pieza horiek ehun urtean nolako bila-kaera izan duen ikusteko.

3. ZILINDROA

Laguntzailea: Gabriel Rody.
Herria: Atharratze (Zuberoa).
Lekukoa: Bernhard Haritxelar.

Doinuak:

- 1- «Pello Joxepe»: txirula (minutu bat, 6 seg.).
- 2- «Fandangoa»: txirula (17 seg.).
- 3- «Kauter dantza» (Zuberoako maskaradako): txirula (27 seg.).

Iraupena (guztira): 2:11 min.

Rudolf Trebitschen oharra: “Kanta satirikoa da; zenbait lagunek bate-ra abesteko da”.

Interesgarria da zilindro hau, batez ere fandangoagatik. Ipar Euskal Herria azkena izan zelako fandangoa bere egiten, dantza “berria” baita gure erreperorioetan. Izan ere, XVIII. mendean sartu zen Espainian, eta mende horren amaieran praktikatu zuten Euskal Herriko zenbait tokitan, baina agintariak eragotzi zuten (ikus Frai Bartolome Santa Teresakoaren eta Iztuetaren kritikak). Debekuak, jazarpenak eta gaitzespenak gora-behera, XIX. mendean hasi zen zabaltzen, Hegoaldean lehenengo (txistularien partituretan mende amaieran hasi zen agertzen), eta Iparraldean geroago; zenbat eta ekialderago, orduan eta berriagoa. Grabazioan jasotakoa, Zuberoakoa izanda, interes handikoa da, Zuberoan sartu zeneko jatorrizko formatatik gertuago egon daitekeelako.

4. ZILINDROA

Laguntzailea: Gabriel Rody margolaria.
Herria: Atharratze (Zuberoa).
Lekukoa: Bernhard Haritxelar arotza.

Doinuak:

1- «Marche de cavalcade de la Basse Navarre» (Luzaideko Bolantietan edo Luzaideko Dantzan ere erabiltzen dute): txirula eta ttunttuna (minu-

tu bat, 25 seg.). Luzaiden eta Nafarroa Beherean «bolant iantza» izena du, eta Kabalkadan martxa dantzatu gisa erabiltzen da.

2- «Barikala» («Satan-dantza», eta Luzaideko Bolantietan «Andre-dantza» izena ematen diote): txirula eta ttunttuna (25 seg.). Luzaiden, Nafarroa Beherean eta Zuberoan jo ohi den dantza-doinu bat da: lehenengo bietan, “Lehenbiziko Antrexatak” izena ematen zaio, eta, Zuberoan, ordea, barrikada haustean egiten den “Entsenai phuntia” esaten zaio.

3- «Valse italienne» (osatu gabe dago, fandangoaren erritmoa du, eta egitura «Pipa hartuta» abestiaren antzekoa du): txirula eta ttunttuna (15 seg.). Balsa dirudien pieza amaitu gabe bat da. Kutsu arrotza eta ederra dauka.

Iraupena (guztira): 2:19 min.

Rudolf Trebitschen oharra, 1. doinuari buruzkoa: “Ezezagun batek sortu zuen kanta hura, martxetan erabiltzeko.”

Oso interesgarria amaierako bals italiarra, nahiz eta amaitu gabe egon. Tresna zaharrekin jotzeko dantza lotua da; Elizak eta bestek jarritako eragozpenei muzin egiten zitzaiola erakusten du.

4. ZILINDROAREN 2. BERTSIOA

Berdin-berdina da, apur bat laburragoa baina.

Iraupena (guztira): 2 minutu eta 14 segundo.

5. ZILINDROA

Laguntzailea: Julio Urkixo.

Herria: Igorre (Bizkaia)

Lekukoak:

1- Anbrosio Gorostiaga albokariari (Igorre, 1867 – Igorre, 1926), albokaria, 46 urtekoa. Aitarengandik eta aitonarengandik zetorkion alboka jotzeko zaletasuna.

2- Josefa Ealo, panderoa (ez zaio entzuten), 30 urtekoa, Bediako.

Doinua:

- «Artolak deuko» herri-kanta.

Iraupena: 2:16 min.

Oso-osu interesgarria zilindro hau. «Artolak deuko» pieza modu askotara jo izan dute albokariak, baina guztiek antzera. Anbrosio Goros-

tiaga albokariari “Anbros” deitzen zioten, eta garai hartako onena zela esaten zuten ondorengo albokariek. Manu Gojenolaren “Albokaren alde batzuk” liburuaren 45. orrialdean ematen da Rudolf Trebitschen eta Anbrosen arteko harremanaren berri, honela: «1913an grabatu egin eban Dr. Rudolf Trebitsch alemanak garai hareetako zilindro baten Igorreko Anbrosio Gorostiaga. Albokaz jota, porrusalda eta martxa jo ebazan Anbrosek, eta panderoan Josepa Ealok lagundu eutson».

5. ZILINDROAREN 2. BERTSIOA

Berdin-berdina da, apur bat laburragoa baina.
Iraupena (guztira): bi minutu eta 9 segundo.

Abiadura-desberdintasunak tonuari eragiten dio: azkarragoa eta altuagoa da. Grabazio batzuetan, diapasoi baten nota entzuten da (normalean LA nota izan ohi da: 440 Hz), eta erreferentziatzat har daiteke jatorrizko tonua zein den jakiteko.

6. ZILINDROA

Laguntzailea: Julio Urkixo.
Herria: Igorre (Bizkaia).

Lekukoak: 5. zilindroko musikari berak (Josefa Ealo, ahotsa eta panderoa; Anbrosio Gorostiaga, alboka).

Doinua:

- «Asiko nas asitzera»: incipit literarioa da, hau da, «Asiko naz asitzera» kantaren lehenengo hitzak; fandangoaren erritmoa du; hau ez da Azkueren kantutegian dagoen kanta.

Honela dio:

Asiko nas asitzera
Onelan berdintzera
Ni onelan ikusite
Alegretuten etzara?
Neure laztana non sera?
Inon agiri etzera
Beste guztiek ez kondute
Zeu bakarrik lotu sera
I neskatile morenea
Marrenesko gonea
Abaska kordet baltzakas

Dirudi probentziania
 I neskatiillatsu larrosa
 Zeure berbea donosa
 Sarriten eukiten dot nik
 Zeu ikusi poza.

Iraupena: 2:08 min.

Interesgarria da zilindro hau, Azkuek jaso zuen moduarekin alde-
 ratzeko: albokak afinazio ez-tenperatua zeukan lehen, hau da, ez dator
 bat pianoak egiten duen eskalarekin. Belarri akademikoak tresna ez-
 tenperatuaren eskalako notak ondo bereizten ez dituzenez, transkripzioa
 egitean, eskala tenperatu batera pasatzean, faltsutu eta okertu egin dai-
 tezke notak eta doinuaren modua. Azkueren transkripzioko “okerrak”
 detektatzeko balio dezake.

7. ZILINDROA

Laguntzailea: Julio Urkixo.

Herria: Igorre (Bizkaia).

Lekukoak: 5. eta 6. zilindroetako musikari berak (Josefa Ealo, ahotsa
 eta panderoa; Ambrosio Gorostiaga, alboka).

Doinua:

- «Adios Atxuri te»: incipit literarioa; porrusaldaren edo arin-arina-
 ren erritmoa du.

Honela dio:

Adios Atxuri te adios banoa
 Bier etorriko nas urrin ezpanoa
 Adios aiteri te adios amari
 Orain banoiela Zaragozara ni
 Goirengo kaniarada lidea labana
 Galdara sorzutata mutil barrabana
 Txikitxu polit hori, norena, norena,
 Aitena da amena, Jangoikorena.

Iraupena: 2:05 min.

Rudolf Trebitschen oharra:

“Zazpigarren zilindroan dago seigarren zilindrokoaren amaiera.
 Abestian, kantariak neska mairu bat irrikatzen duela dio. Kantariak haren
 edertasuna goresten du. Orobat, neska hark lokarri beltzekiko abarkak
 dauzkala azpimarratzen du; altuera txikiko oinetako tradizionalak, ale-

gia. Abarken ezaugarri horiek kontuan izanda, berak uste du neska hura Gipuzkoakoa dela. Zazpigarren zilindroaren bigarren zatian kanta bat dago, eta bertan Atxuriko mutil bat agertzen da, eta, Zaragozara doanez, gurasoei agur egiten die. Nire iruzkingileak esan didanez, bertan konstatzen da nola eramaten duten mutil hura Zaragozako eroetxera, arazo psikologikoak baititu.”

Kanta honek badu tarte hau, Trebitschek bere dokumentazioan idatzi zuen bezala kopiatuagatik antzik hartzerik ez dagoena: «Goirengo kaniarada lidea labana/Galdara sorzutata mutil barrabana».

Interesgarria da zilindro hau ere, aurreko zilindroan aipatutako arrazoiagatik; alegia, Azkuek jaso zuen moduarekin alderatzeko: albokak afinazio ez-tenperatua zeukan lehen, hau da, ez dator bat pianoak egiten duen eskalarekin. Belarri akademikoak tresna ez-tenperatuaren eskalako notak ondo bereizten ez dituenek, transkripzioa egitean, eskala tenperatu batera pasatzean, faltsutu eta okertu egin daitezke notak eta doinuaren modua. Azkueren transkripzioko “okerrak” detektatzeko balio dezake.

8. ZILINDROA

Laguntzailea: Gregorio Mujika.

Herria: Azpeitia (Gipuzkoa).

Lekukoak:

1. Sebastian Errasti, 28 urtekoa, dultzaina.
2. Gregorio Larralde, 57 urtekoa, danborra.

Doinuak:

1- «Eztaitarra» (200 urte inguru dituen eztei-martxa): danborra eta dultzaina (minutu bat, 1 seg.).

2- «Andre Maddalen» («Madalen busturingo»): danborra eta dultzaina (23 seg.).

3- «Kontsesiri» (gaur egun doinu hori ezaguna da izenburu hauekin: «Txantxibiri-txantxibiri gabiltzanian», «Atxiketari-potxiketari» edo «Zantziki, zantzikitin». Letran aldaketak daude, baina funtsean doinu bera da): danborra eta dultzaina (35 seg.).

Iraupena (guztira): 2:15 min.

Rudolf Trebitschen oharra, 2. doinuari buruzkoa:

“Euskal fandangoari egokitutako doinu bat da, dantzatzeko dena. Doinu horri lotutako letraren edukia hauxe da, gutxi gorabehera: gizon batek emakume bati olio a erosi ondoren esaten dio bere aitak soldata kobratzen duenean ordainduko diola.”

Interesgarria da zilindro hau, eztei-doinuaren zahartasunagatik eta garai hartako estiloa ezagutzeko. Gainera, gaur egun ez bezala, musikarietako batek dultzaina giltzaduna erabili zuen.

9. ZILINDROA

Laguntzailea: Gregorio Mujika.

Herria: Azpeitia (Gipuzkoa).

Lekukoak:

1. Sebastian Errasti, dultzaina.
2. Jose Maria Gurrutxaga, 32 urtekoa, dultzaina.
3. Gregorio Larralde, danborra.

Doinuak:

- «Baserritarra» (fandango-erritmoa du): bi dultzaina eta danbor bat (minutu bat, 12 seg.).

- Porrusalda («Arin-arina»): bi dultzaina eta danbor bat (54 seg.).

Iraupena (guztira): 2:13 min.

Rudolf Trebitschen oharra: “Arin-arina oso zaharra da”.

Aurreko zilindroari buruz esandako gauza bera: interesgarria da, eztei-doinuaren zahartasunagatik eta garai hartako estiloa ezagutzeko; gainera, gaur egun ez bezala, musikarietako batek dultzaina giltzaduna erabili zuen.

10. ZILINDROA

Laguntzailea: Baleriano Mokoroa.

Herria: Tolosa (Gipuzkoa).

Lekukoak:

1. Leandro Zabala, 34 urtekoa. Musika-tresna hauek jo zituen: lehe-txistu, txistu eta palilloa (euskal “txotxa”).

2. Alberto Alberdi, 19 urtekoa. Musika-tresna hauek jo zituen: txistu, txistu eta palilloa.

3. Jose Txintxilla, 34 urtekoa. Tolosako musika-bandan jo zuen. Silbotea.

4. Baleriano Mokoroa bera. Atabala.

Doinua: “Vals con variaciones”, Federico Corto Barreras Bilboko orkestra-zuzendariarena. Doinuak fandango-erritmoa badu ere, motelagoa da, balsa bezalakoa. Oso ezaguna da.

Iraupena: 2:18 min.

Rudolf Trebitschen oharra:

“Musikari-laukote honi udalak ordaintzen zion jaietan plazaz plaza jotzen ibil zedin.”

Disko hau interesgarria da, garai hartako txistu hiritarraren estiloa aztertzeko.

11. ZILINDROA

Laguntzailea: Baleriano Mokoroa.

Herria: Tolosa (Gipuzkoa).

Lekukoak: 10. zilindroko berberak dira; alegia, Leandro Zabala, Alberto Alberdi, Jose Txintxilla eta Baleriano Mokoroa.

Doinua: «San Juan Zortzikoa» kanta.

Kantak honela dio:

Agur egun zoragarriya
poztu dezu erri guztiya.
Ilunabarreko danbolinak
ta elizako ezkilak
sendatu dituzte gaixorik zeuden
neska koskor eta mutilak.

Agur egun zoragarriya
poztu dezu erri guztiya.
Albo herritik jendea
onratzera S. Juan gurea
eta zail dalako nunahi arkitzen
dute leku bat hobea

Agur egun zoragarriya
poztu dezu erri guztiya.
Patroi gurearen ikasbidea
beti dezagun goguan

noizbait kantatzen gerta zaitezen
danok beraren onduan.

Agur egun zoragarriya
poztu dezu erri guztiya.

Iraupena: 2:10 min.

Rudolf Trebitschen oharra:

“San Joan Tolosako patroia da. Han 5/8 konpasa erabiltzen da, hots, euskal musikaren berezko konpasa. Martxa horren bidez goresten dira santuaren eginak, San Joan egunean zenbait ahapalditan kantatzen zirenak.”

Disko hori ere interesgarria da, garai hartako txistu hiritarraren estiloa aztertzeko.

12. ZILINDROA

Laguntzailea: Baleriano Mokoroa.

Herria: Tolosa (Gipuzkoa).

Lekukoa: Demetrio Oiartzabal.

Doinua: «Gernikako arbola». Musika-tresnarik ez, kantua bakarrik.

Kantak honela dio:

Gernikako arbola
Da bedeinkatuba
Euskaldunen artian
Gutziz maitatua.
Gernikako arbola
Da bedeinkatuba
Euskaldunen artian
Gutziz maitatua.
Eman da zabaltzazu
Munduan frutua
Adoratzen zaitugu
Arbola santua.
Eman da zabaltzazu
Munduan frutua
Adoratzen zaitugu
Arbola santua.

Iraupena: 1:46 min.

Rudolf Trebitschen oharra:

“Gernikako arbola hori duela ehunka urte landatu zen Gernikan, Espainiako Euskal Herrian, eta esan liteke zuhaitz hori euskaldunen independentziaren ikurretako bat dela. Zilindro honetan, ereserki nazionalaren bi ahapaldi entzun ditzakegu. Kantan arbola bedeinkatzen da eta haren fruituak goستن dira. Hitzak eta musika Iparragirre izeneko batek sortu zituen. Berriro ere 5/8 konpasarekin egiten dugu topo, alegia, benetakako euskal konpasarekin.”

Interesgarria da disko hau, kantaren lehen grabazioa delako.

2.208. DISKOA

Laguntzailea: Gabriel Roby.

Herria: Atharratze (Zuberoa).

Lekukoa: Bernhard Haritxelar, txirula eta ttunttuna.

Doinua: «Monein» dantza (Biarnon jatorria duen euskal jauzia).

Iraupena: 1:36 min.

Rudolf Trebitschen oharra:

“Doinu hau dantza baten akonpainamendua da. Tradizioaren arabera, dantza hori gizonak egiten dute, ez beste inork. Txistuak doinua markatzen du, eta ttunttunak akonpainamendua.”

Disko hau Jose Mª Etxebarriak 1984an ekarritako grabazioen artean ere badago.

Zilindro hau oso interesgarria da. Jauzi luze bat da, eta, horrelakoak belarriz ikasten zirenez, jotzaileak askotan bere ekarpenak egiten zituen. Biarnon du jatorria, eta harako grabazio hura erabil daiteke gaur egun Biarnon eta Zuberoan egiten diren interpretazioen arteko zubiari antzemateko.

2.209. DISKOA

Laguntzailea: Gabriel Roby margolaria.

Herria: Atharratze (Zuberoa).

Lekukoa: Bernhard Haritxelar arotza, txirula eta ttunttuna.

Doinua: «Monein» dantza (hau ere Biarnon jatorria duen euskal jauzia).

Iraupena: 1:41 min.

2.208. zilindroaz esandakoak balio du honetarako ere. Disko hau ere Jose Mª Etxebarriak 1984an ekarritako grabazioen artean dago.

Aurreko zilindroaz esandakoak balio du honetarako ere. Hau da, zilindro hau oso interesgarria da. Jauzi luze bat da, eta horrelakoak belarriz ikasten zirenez, jotzaileak askotan bere ekarpenak egiten zituen. Biarnon du jatorria, eta harako grabazio hura erabil daiteke gaur egun Biarnon eta Zuberoan egiten diren interpretazioen arteko zubiari antzemateko.